

Таким чином, бібліотекам України необхідно розширювати присутність в інтернет-просторі, зважаючи не лише на кількість застосовуваних та взаємодоповнюючих каналів комунікацій, але й на якість взаємодії з користувачами в них. Сучасні користувачі вже звикли до якісних інтернет-продуктів та послуг, тому завданням бібліотек є не лише надання широкого асортименту послуг у режимі он-лайн, а й створення умов для ефективної презентації своїх інформаційних ресурсів і комфортного сервісу.

Список літератури

1. Булах Т. Д. Реклама у видавничій справі : навч. посіб. / Т. Д. Булах // Харк. держ. акад. культури. — Харків, 2008. — 201 с.
2. Вирін Ф. Ю. Інтернет-маркетинг : полн. сб. практ. инструментов. — М. : Эксмо, 2010. — 224 с.
3. Давидова І. О. Інтегровані маркетингові комунікації як фактор розвитку документно-інформаційної установи / І. О. Давидова // Вісн. Харків. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Харків : 2013. — Вип. 39. — С. 72–78.
4. Кирьянова А. П. Применение технологий интернет-маркетинга в научной библиотеке: теоретический аспект / А. П. Кирьянова // Науч. и техн. б-ки. — 2012. — № 10. — С. 44–50.
5. Клюев В. К. Маркетинговая ориентация библиотечно-информационной деятельности. (Маркетинг в системе управления библиотекой) : учеб. пособ. для вузов и колледжей культуры и искусств / В. К. Клюев, Е. М. Ястребова. — 2-е изд., дораб. и доп. — М. : Профиздат, 1999. — 144 с.
6. Литовченко І. Л. Інтернет-маркетинг : навч. посіб. / І. Л. Литовченко. — Київ : Центр учб. літ-ри, 2011. — 332 с.
7. Gemius Audience. Измерение интернет-аудитории [Электронный ресурс]. — Режим доступа : www.gemius.com.ua/ukraina.html (04.08.2014) — Загл. с экрана.

Надійшла до редколегії 04.09.2014 р.

УДК 007:02

*О. М. КОБЕЛЄВ,
В. В. ПОВІЖЕНКО*

ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН ЯК ФАКТОР ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК ВНЗ

Розглядаються концептуальні засади інтелектуалізації суспільних відносин як фактора інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек внз України. Визначається роль бібліотек внз у процесі становлення суспільства знань.

Ключові слова: *інтелектуалізація, інформатизація, інформаційно-аналітична діяльність, бібліотека внз, інформаційна аналітика.*

Рассматриваются концептуальные основы интеллектуализации общественных отношений как фактора информационно-аналитической деятельности библиотек вузов Украины. Определяется роль библиотек вуз в процессе становления общества знаний.

Ключевые слова: интеллектуализация, информатизация, информационно-аналитическая деятельность, библиотека вузов, информационная аналитика.

The conceptual of intellectualization of public relations as a factor in the development of information-analytical work of university libraries in Ukraine are considered. The role of university libraries in the process of becoming a knowledge society is defines.

Key words: intellectualization, information, information-analytical work, college and university libraries, information analyst.

Проблеми, що поставили нині перед бібліотеками України, потребують значних змін у діяльності бібліотек вчз, методах та формах їх організації. Зокрема, дедалі набуває актуальності організація інформаційно-аналітичної діяльності (ІАД) бібліотек вчз, яка виявляється в її основній комунікаційній функції. Тому в сучасному бібліотекознавстві спостерігається посилення інтересу до загальних понять інформації, знання та їх аспектів у процесах комунікаційної взаємодії. При цьому, якщо інформаційна функція передбачає введення до обігу й організацію інформаційних ресурсів, доступ до інформації, її поширення та обмін, то когнітивна переважно забезпечується процесами доступу, аналізом, синтезом і наданням знань, створенням систем підтримки прийняття рішень, здійсненням наукових досліджень бібліотекою вчз. Це пов'язано, по-перше, з тим, що сама соціально-комунікаційна діяльність розглядається як реакція на необхідність обробляти, зберігати і передавати знання (що завжди було невід'ємним атрибутом людської діяльності), а сутність бібліотечної діяльності полягає в тому, що вона забезпечує доступ до знань; по-друге — із сучасними тенденціями розвитку системи соціальних комунікацій, які в структурно-організаційному аспекті виявляються в існуванні документально-інформаційних і когнітивних структур системи соціальних комунікацій.

Про необхідність дослідження факторів, що впливають на функціонування та розвиток ІАД бібліотек, ідеться у вітчизняних та зарубіжних працях Д. Белла, У. Буковича та Р. Вільямса, А. Витушко та Н. Витушко, О. Ворошилова, А. Галлімор, Г. Гордукалової, В. Горového, І. Давидової, В. Ільганаєвої, М. Кастельса, Л. Костенка, С. Кулицького, Н. Кушнарєнко, Л. Петрової, В. Різуна, М. Сенченка, М. Слободяника, Н. Слядневої, А. Соколова, Ю. Столярова, Е. Тоффлера, Л. Філіпової, В. Шейка, Г. Шемаєвої. Можна констатувати, що нині в бібліотечній науці не приділено належної уваги аналізу причинно-наслідкових зв'язків між змінами в інформаційному середовищі з інноваціями в змісті діяльності бібліотек вчз. Більшість

праць переважно зосереджені на вивченні впливу факторів на організаційно-технологічні зміни в бібліотеках та їхнього місця в новому інформаційному суспільстві, запровадженні нових технологій у бібліотечно-інформаційному обслуговуванні, формуванні бібліотечних фондів тощо.

Мета статті — проаналізувати феномен інтелектуалізації суспільних відносин як один із провідних чинників, що впливає на розвиток ІАД бібліотек вnz.

Відомо, що стадія інформаційного суспільства характеризується збільшенням обсягів інформації, кількості комунікативних зв'язків, урбанізацією та інтенсивним розвитком науково-технічного прогресу, прискоренням темпу життя. Саме ці чинники визначають необхідність переходу бібліотек до нової стратегії розвитку на основі знань і високоефективних інформаційних технологій, які активно інтегрують у всі сфери людської діяльності. Зосередження уваги на сфері інформаційних технологій потребує реалізації не лише відомої концепції чотирьох «і» (інформатизації, індивідуалізації, інтеграції та інтелектуалізації), а й диференціації і спеціалізації в ІАД бібліотек. Специфіка діяльності вітчизняних бібліотек вnz полягає в тому, що через необхідність забезпечення ефективного бібліотечного обслуговування навчального процесу зазвичай є лідерами в запровадженні новітніх інформаційних технологій, таким чином бібліотеки значною мірою допомагають долати «цифровий розрив» або інформаційну нерівність — дисонанс у можливостях та способі життя держав, що будують інформаційне суспільство, та решти країн, оскільки головною метою інформатизації є забезпечення громадян і соціуму своєчасною, достовірною та повною інформацією на основі широкого використання інформаційних технологій.

Визнано, що інформатизація складається з трьох взаємозалежних процесів:

- медіатизації — розвиток засобів збору, збереження і поширення інформації;
- комп'ютеризації (автоматизації) — поліпшення засобів пошуку й обробки інформації;
- інтелектуалізації — розвитку здатності до сприйняття й створення інформації, тобто підвищення інтелектуального потенціалу суспільства, зокрема використання засобів штучного інтелекту [3; 8–10; 12; 20].

Іншими словами, інформатизація передбачає не тільки комп'ютеризацію, а й моделювання інформаційних процесів, перебудову організаційних структур, документопотоків, юридичних норм, а також відповідну підготовку і перепідготовку кадрів. Це — запрограмована трансформація соціального інформаційного середовища, розробка принципово нових автоматизованих засобів та умов створення, поповнення, обробки, передачі й використання знань,

ефективних методів інтелектуальної діяльності. Вона означає радикальний крок людства у вирішенні колосальної за своїм значенням проблеми ефективного використання можливостей людського розуму та комп'ютерної техніки [15].

Зміст інформатизації — забезпечення соціальних, економічних, правових, культурних і технологічних умов зберігання й активізації нових ідей, надання можливостей кожній людині зафіксувати свої ідеї, зробивши їх доступними широким масам, а також створення умов для їхнього використання.

Інформатизація суспільства — закономірний глобальний процес розвитку цивілізації, зумовлений сукупністю об'єктивних факторів. Найважливішими з них є:

- складність штучно створюваного людиною середовища — техносфери, що дедалі більше знижує її надійність і сталість;
- виснаження природних ресурсів планети й зумовлена цим необхідність відмови від парадигми екстенсивного розвитку цивілізації;
- посилення екологічної небезпеки й необхідність вирішення найактуальнішої і найскладнішої проблеми сучасності — виживання людства як біологічного виду [8, 15, 20].

Загалом, інформатизація суспільства є стратегічним чинником розвитку цивілізації, що завдяки особливим властивостям інформації надає людству певних шансів вирішити означені вище глобальні проблеми. Цей підхід у науковій літературі найповніше розкривається в працях А. Урсула, на думку котрого процес інформатизації не завершується після формування інформаційного суспільства, а є істотно глобальнішим: інформатизація зберігатиметься і на інших, наступних, стадіях розвитку цивілізації, оскільки має значний потенціал для розкриття здібностей інтелектуального розвитку не тільки окремої людини, але й усього світового співтовариства [3; 8; 10; 12; 15; 20].

Загальноцивілізаційне значення глобального процесу інформатизації суспільства полягає не тільки в тому, що він охоплює всі аспекти життя і професійної діяльності людей, а й у глобалізації найважливіших аспектів розвитку людського суспільства, серед яких передусім слід назвати такі [20]:

- економіка — створення транснаціональних корпорацій, міжнародних ринків поділу праці та збуту продукції;
- наука — створення міжнародних творчих колективів учених, котрі працюють над загальними науковими проектами, а також інтенсифікація процесів міжнародного обміну науковою інформацією, проведення міжнародних телеконференцій;
- освіта — розвиток систем дистанційного навчання, створення відкритих університетів, коледжів, центрів підвищення професійної кваліфікації;

- культура — створення електронних бібліотек і електронних версій картинних галерей, художніх і музейних експозицій, а також безцінних об'єктів архітектури й будівництва;
- комунікаційні відносини.

Слід відзначити, що глобальність процесу інформатизації суспільства і його стратегічне значення для подальшого розвитку цивілізації нині ще належним чином не усвідомлені. Немало сучасних політиків і державних керівників сприймають лише технократичний аспект цього процесу, його вплив на розвиток виробництва і нових технологій. Меншою мірою усвідомлюються соціальні, культурологічні й геополітичні аспекти процесу інформатизації і практично зовсім не беруться до уваги його цивілізаційні аспекти, хоча саме вони є стратегічно найважливішими за своїми результатами для майбутнього [3; 8; 10; 12; 15; 20].

Основною передумовою вищезазначеного є те, що сучасна цивілізація, подолавши певний етап у своєму історичному розвитку, являє собою складну систему людських співтовариств, які в процесі своєї еволюції дедалі більше набувають характерних ознак цілісного соціального організму. Така внутрішня єдність забезпечується розвитком системи відповідних соціальних комунікацій, які постійно вдосконалюються, відповідно до зростаючих соціальних потреб, на базі розвитку науково-технічного процесу, який стимулюється водночас суспільно корисною працею. Нині цей процес інтенсивного вдосконалення системи розвивається, насамперед, за двома основними напрямками: підвищення якості й інтенсивності циркуляції інформації в уже діючих каналах, а також постійне ускладнення структури суспільства, збільшення, удосконалення наявних каналів у процесі організації доступу до інформації користувачів для обслуговування нових соціальних структур, що створюються в процесі суспільної еволюції [8, 20, 21]. Остання нині визначається розвитком наукоємних, інформаційно-телекомунікаційних систем і особливою роллю інтелектуальних технологій використання знань у розвитку держав, що в науковому сенсі проявилось як уведення до наукового обігу термінів «постіндустріальне суспільство», «інформаційне суспільство», «суспільство знань», які визначають тип економіки, де знання відіграють вирішальну роль, а їх виробництво стає джерелом розвитку. Особливість нового типу суспільства, що стимулює чи обмежує його розвиток, базується на використанні знань та інновацій як чинників зростання економічного й соціального добробуту. При цьому головною цінністю є інвестиції в нематеріальний, людський і соціальний капітали, а основною рушійною силою — знання та творчість [2–4; 8; 10; 12; 15; 20; 21].

Таким чином, сучасні розвинуті країни пов'язують власне майбутнє саме з ефективністю використання знанневої (інноваційної) складової всіх світових інформаційних ресурсів, створенням нової

інтелектуальної технології їхнього застосування в практиці, збільшенням носіїв знань — професіоналів, здатних ці знання генерувати й використовувати в інтересах суспільного прогресу.

Безпосередньо з цими питаннями проблема ефективного використання здобутих у процесі історичного розвитку людства знань, інформаційних ресурсів, що зберігаються на різних, зокрема складних для використання в системі сучасних комунікацій, носіях. Водночас уведення до суспільного обігу цієї інформації в обсягах, співмірних з масштабами виробництва нової інформації, є принципово важливим для суспільства, оскільки має забезпечувати відповідний орієнтир, спадкоємність наукових, моральних, у широкому значенні культурних традицій розвитку суспільства. Нині вирішення цієї проблеми неможливе без переосмислення ролі системи бібліотечних установ вnz у сучасних умовах, уведення як важливих складових цих установ до системи сучасних інформаційних комунікацій [3, 8-14, 16, 18].

Під впливом цих процесів активізація впровадження новітніх інформаційно-телекомунікаційних технологій і посилення значення інтелектуальної (знанневої) складової в структурі різних сфер діяльності зумовлюють прискорення прогресу сучасного українського суспільства загалом та всіх його підсистем зокрема. Постановка такого завдання пов'язана з впливом на розвиток України світових процесів глобалізації, становлення суспільства знань, необхідністю формування сучасного інтелектуального потенціалу нації як основи конкурентоспроможності економіки України, ефективністю функціонування всіх сфер діяльності [14]. Особливу роль при цьому відіграє бібліотека як одна з найдавніших і найрозвинутіших складових системи соціальних комунікацій. Ідеться, зокрема, про те, що розвиток бібліотечного інформаційно-аналітичного супроводу різних напрямів діяльності має орієнтуватися на потреби знанневої цивілізації і випереджаючими темпами ефективно використовувати інформацію та її високоорганізовану форму — наукове знання. Бібліотеки, що є важливим елементом як підготовки фахівців, так і проведення наукових досліджень вищими навчальними закладами, відіграють у цьому особливо важливу роль.

Інформаційна аналітика виконує насамперед завдання змістовного перетворення інформації, функціонально перетинаючись у цьому сенсі з науковою (виробництво нового знання) й управлінською (розробка варіантів рішень, сценаріїв) діяльністю. При цьому найважливішою функцією інформаційної аналітики є виробництво нового знання на основі переробки наявної інформації з метою оптимізації процесу прийняття управлінських рішень [2, 4, 6, 8, 11, 17].

Слід зазначити: нині у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення бібліотечної галузі загалом та бібліотек вnz зокрема є немало невіршених питань. По-перше, це обмеженість фінансування;

по-друге — нерозробленість на галузевому рівні прийняттого і дієвого концептуального системного підходу до розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення як складової системи прийняття управлінських рішень; по-третє — недостатній рівень підготовки кваліфікованих інформаційних аналітиків.

Загалом, практична реалізація системи підтримки прийняття управлінських рішень у вітчизняній бібліотечно-інформаційній галузі потребує не лише вирішення складних науково-інженерних завдань, пов'язаних з конструюванням спеціалізованого програмно-апаратного комплексу на базі сучасних інформаційних технологій і спеціальних прикладних програмних засобів, акумулювання відповідних фінансових ресурсів, але й попереднього визначення методологічних засад формування означеної системи.

Це, у свою чергу, стимулює розвиток аналітичної діяльності бібліотек через наукове пізнання дійсності, що нині є провідною формою продукування високоякісних науково-аналітичних матеріалів. Використання результатів наукового доробку стає неодмінною умовою успішного аналітичного дослідження, забезпечення творчої ініціативи, створення умов для ефективної реалізації інтелектуальних здібностей спеціалістів-аналітиків.

Таким чином, можна констатувати, що інформаційна аналітика, яка характеризується інтенсивним розвитком та процесом інституціоналізації, є важливим засобом оптимізації діяльності бібліотек внаслідок відповідно до нових умов соціально-комунікативної реальності. При цьому саме бібліотечно-інформаційна сфера значною мірою сприяла становленню інформаційної аналітики, еволюції її методів і принципів організації діяльності. Сучасна інформаційна аналітика необхідна бібліотеці щодо виконання завдання з обслуговування читачів, так і вирішення проблем підвищення ефективності управління окремою бібліотекою і бібліотечною сферою загалом.

Список літератури

1. Гендина Н. И. Формирование информационной культуры личности в библиотеках и образовательных учреждениях : учеб.-метод. пособ. / Н. И. Гендина, Н. И. Колкова, И. Л. Скипор, Г.А. Стародубова. — М. : Школ. б-ка, 2002. — 288 с.
2. Гордукалова Г. Ф. Анализ информации: технологии, методы, организация : учеб.-практ. пособ. / Г. Ф. Гордукалова. — СПб. : Профессия, 2009. — 512 с.
3. Горовий В. М. Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства / В. М. Горовий. — Київ : НБУВ, 2005. — 300 с.
4. Давидова І. О. Бібліотечне виробництво в інформаційному суспільстві / І. О. Давидова. — Харків : ХДАК, 2005. — 295 с.
5. Дворкина М. Я. Информационное обслуживание: социокультурный подход / М. Я. Дворкина ; МГУКИ. — М. : ИПО Профиздат, 2003. — 111 с.

6. Ільганаєва В. О. Аналітика в структурі бібліотечної діяльності / В. О. Ільганаєва // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Харків : ХДАК, 2007. — Вип. 23. — С. 109–117.
7. Доступ до інформації та електронне урядування / автори-упорядники М. С. Демківа, М. В. Фігель. — Київ : Факт, 2004. — 343 с.
8. Кобелев О. М. Інформаційна аналітика в структурі бібліотечної діяльності в Україні / О. М. Кобелев. — Харків : ХДАК, 2012. — 246 с.
9. Костенко Л. Й. Бібліотека суспільства знань: концептуальна модель / Л. Й. Костенко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — 2006. — № 1. — С. 23–28.
10. Кулицький С. П. Основи організації інформаційної діяльності у сфері управління / С. П. Кулицький ; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. — Київ : МАУП, 2002. — 222 с.
11. Курносов Ю. В. Аналітика, методологія, технологія и організація інформаційної аналітичної роботи / Ю. В. Курносов, П. Ю. Конотопов. — М. : РУСАКИ, 2004. — 512 с.
12. Кушерець В. І. Знання як стратегічний ресурс суспільних трансформацій / В. І. Кушерець. — Київ : Знання України, 2004. — 248 с.
13. Кушнарєнко Н. Бібліотечна справа та відкритий доступ до інформації в США / Н. Кушнарєнко, І. Шевченко // Вісн. Кн. палати. — 2000. — № 12. — С. 8–11.
14. Пальчук В. Особливості розвитку інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек у контексті загальноцивілізаційних соціокультурних трансформацій / В. Пальчук // Наук. пр. Нац. Біб-ки України ім. В. І. Вернадського. Вип. 26 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. — Київ, 2010. — С. 254–268.
15. Ракитов А. И. Философия компьютерной революции / А. И. Ракитов. — М. : Политиздат, 1991. — 286 с.
16. Слободяник М. С. Бібліотечна справа України: стратегічні напрями прориву / М. С. Слободяник // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — 2007. — №4. — С. 4–5.
17. Сляднева Н. А. Информационно-аналитическая деятельность: проблемы и перспективы / Н. А. Сляднева // Информационные ресурсы России. — 2001. — № 2. — С. 14–21.
18. Ступак В. Науково-аналітична діяльність у галузі суспільних наук в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку / В. Ступак // Вісн. Кн. палати. — 2000. — № 1. — С. 21–24.
19. Філіпова Л. Я. Основи інформаційно-аналітичної діяльності / Л. Я. Філіпова, І. В. Захарова. — Київ : Центр уч. літ., 2013. — 336 с.
20. Шейко В. М. Культура. Цивілізація. Глобалізація (кінець XIX — початок XXI ст.) : В 2т / В. М. Шейко. — Т.1. — Харків : Основа, 2001. — 520 с.
21. Шемаєва Г. В. Електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій / Г. В. Шемаєва ; Харк. держ. акад. культури. — Харків : ХДАК, 2008. — 289 с.

Надійшла до редколегії 03.09.2014 р.